

Not 47

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 6 november 2020 följande dom (mål nr 6724-19).

Bakgrund

1. I samband med att ett eller flera fängelsestraff ska börja avtjänas fattar Kriminalvården ett straffidsbeslut. I ett sådant beslut fastställs bl.a. datum för verkställighetens början och slut.

2. K.E.S. dömdes i februari 2010 av Svea hovrätt till fängelse i 3 år och 3 månader för bl.a. grovt vapenbrott. Verkställigheten av straffet påbörjades dock inte. I december 2013 dömdes K.E.S. till livstids fängelse i Thailand för brott som enligt svensk rätt motsvaras av narkotikabrott. Genom benådning sattes straffet ned till fängelse i knappt 37 år.

3. Efter att K.E.S. ansökt om att få bli överförd till Sverige för att avtjäna återstoden av straffet här beslutade regeringen att det thailändska fängelsestraffet skulle få verkställas i Sverige. Regeringen beslutade samtidigt att straffet skulle anpassas så att det motsvarade 18 års fängelse samt att bestämmelser i svensk lag om verkställighet av fängelsestraff skulle gälla. K.E.S. kom till Sverige i januari 2019.

4. Kriminalvården meddelade samma månad ett straffidsbeslut avseende den svenska domen från 2010 och den thailändska domen från 2013 som innebar att den totala strafftiden bestämdes till 21 år och 3 månader. K.E.S. tillgodoräknades den tid han hade varit frihetsberövad i respektive land. Kriminalvården beslutade vid omprövning i februari 2019 att inte ändra straffidsbeslutet.

5. K.E.S. överklagade beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm. Han anförde bl.a. att beslutet stred mot svensk lag eftersom fängelse på viss tid inte får överstiga 18 år när fängelse utdöms för flera brott. Förvaltningsrätten avslög överklagandet.

6. K.E.S. överklagade domen till Kammarrätten i Stockholm. Med vägledning i grundläggande straffrättsliga principer och brottsbalkens bestämmelser om fängelse, enligt vilka fängelse på viss tid inte får överstiga 18 år när fängelse utdöms för flera brott, fann kammarrätten att Kriminalvården vid sammanläggningen inte kunde bestämma en längre strafftid än så. Förvaltningsrättens dom och Kriminalvårdens beslut upphävdes därför och målet visades åter till Kriminalvården för ny prövning i enlighet med detta.

Yrkanden m.m.

7. *Kriminalvården* yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen ska upphäva kammarrättens dom och fastställa Kriminalvårdens beslut samt anför följande. Det anges inte någon övre gräns för strafftidens längd i lagstiftningen om straffidsberäkning. Kriminalvården verkställer endast domstolars och i vissa fall regeringens beslut om påföljd. Det vore orimligt om Kriminalvården skulle frångå dessa beslut och på eget initiativ ompröva längden av de påföljder som har fastställts.

8. K.E.S. anser att överklagandet ska avslås och yrkar ersättning för rättegångskostnader.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

9. Frågan i målet är om en övre gräns för strafftidens längd ska tillämpas när flera tidsbestämda fängelsestraff ska läggas samman vid en straffidsberäkning.

Rättslig reglering m.m.

10. Strafftidslagen (2018:1251) trädde i kraft den 1 april 2019. Samtidigt upphävdes lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. Av punkten 3 d i övergångsbestämmelserna till strafftidslagen följer att lagen om beräkning av strafftid m.m. ska tillämpas i detta fall eftersom Kriminalvårdens straffidsbeslut meddelades före strafftidslagens ikraftträdande.

11. Av 25 § lagen om beräkning av strafftid m.m. framgår att om en dom på tidsbestämt fängelsestraff ska verkställas sedan den dömde börjat undergå annat sådant straff men innan denne frigivits, ska strafftiderna sammanläggas för bestämmande av slutdagen.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

12. Av 25 § lagen om beräkning av strafftid m.m. följer att strafftiderna för tidsbestämda fängelsestraff ska läggas samman. Flera tidsbestämda fängelsestraff verkställs därigenom samtidigt och den sammanlagda tiden ska läggas till grund för beräkningen av strafftiden (jfr prop. 2017/18:250 s. 121). I lagen anges inte någon övre gräns för strafftidens längd. Inte heller följer det av förarbetena att någon sådan övre gräns har varit avsedd att tillämpas.

13. Det saknas således stöd i lagen om beräkning av strafftid m.m. för att vid sammanläggningen av flera tidsbestämda fängelsestraff tillämpa en övre gräns för den sammanräknade strafftiden. Inte heller kan stöd för en sådan tillämpning hämtas från brottsbalkens regler om vilka påföljder som allmän domstol kan döma ut i en brottmålsprocess. Kriminalvårdens överklagande ska alltså bifallas.

14. Det saknas laglig grund för att medge ersättning för rättegångskostnader i mål om straffidsberäkning. K.E.S:s yrkande om ersättning ska därför avvisas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Med ändring av kammarrättens dom fastställer Högsta förvaltningsdomstolen Kriminalvårdens beslut.

Högsta förvaltningsdomstolen avvisar yrkandet om ersättning för rättegångskostnader.

I avgörandet deltog justitieråden *Jermsten, Ståhl, Svahn Starrsjö, von Essen* och *Rosén Andersson*. Föredragande var justitiesekreteraren Fredrik Vogel.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2019-05-16, ordförande Åberg)

K.E.S. har som förstahandsgrund för sitt yrkande om ändring av tidigaste dag för villkorlig frigivning anfört att Kriminalvårdens beslut är felaktigt eftersom fängelsestraffen inte verkställs parallellt. Enligt K.E.S. påbörjas verkställigheten av det fängelsestraff som han ådömts genom Svea hovrätts dom den 26 februari 2010 i mål nr B 5606-09 och B 9830-09 först den 18 juni 2022, vilket enligt 35 kap. 8 § BrB skulle medföra att denna fängelsepåföljd preskriberas.

Förvaltningsrätten konstaterar att fängelsestraff verkställs parallellt (jfr exempelvis 19 d och 25 §§ lagen om beräkning av strafftid m.m., StidL, 26 kap. 8 § brottsbalken, BrB och NJA II 1974 s. 332). En sådan ordning strider inte mot Sveriges åtaganden gentemot Thailand eftersom fullgörande av påföljden ska verkställas enligt mottagandelandets lagstiftning och förfaranden, se artikel VI första punkten SÖ 2004:24. Verkställigheten av de båda domarna påbörjades således den 25 januari 2019 då K.E.S. ankom till Sverige och togs in i häkte. Eftersom verkställigheten av det fängelsestraff som K.E.S. dömts till genom Svea hovrätts dom den 26 februari 2010 i mål nr B 5606-09 och B 9830-09 har påbörjats, saknas det skäl att ändra Kriminalvårdens beslut på grund av preskriptionsreglerna i 35 kap. 8 § BrB. Överklagandet kan därför inte bifallas på denna grund.

K.E.S. har som andrahandsgrund för sitt yrkande om ändring av tidigaste dag för villkorlig frigivning anfört att den Thailändska appellationsdomstolens dom av den 6 december 2013 bör anses som en livstidspåföljd, vilket enligt 19 d § första stycket StidL skulle medföra att appellationsdomstolen i Thailands dom konsumerar det fängelsestraff som K.E.S. dömts till genom Svea hovrätts dom.

Förvaltningsrätten konstaterar att K.E.S. visserligen dömdes till livstids fängelse i Thailand. Påföljden kom dock senare att ändras, först genom benådning och sedan genom att Sveriges regering den 7 juni 2018 beslutade att anpassa fängelsestraffet till fängelse i 18 år. Av förarbetena till 19 d § StidL framgår att ett utdömt livstidsstraff ska betraktas som ett tidsbestämt straff om det omvandlas till fängelse på viss tid (jfr prop. 2015/16:151 s. 98). Enligt förvaltningsrättens mening är det därför det som senast beslutats gällande en påföljd som ska ligga till grund för beräkning av strafftid enligt StidL. En annan ordning skulle innebära att det, vid tillämpning av StidL, inte skulle beaktas om det som initialt bestämts om en påföljd ändras vid en senare prövning. Såväl den benådning som K.E.S. beviljades i Thailand som regeringens beslut att anpassa K.E.S:s fängelsestraff till fängelse i 18 år får anses innebära att det livstidsstraff som K.E.S. dömts till har omvandlats till fängelse på viss tid. Det föreligger därför inget livstidsstraff och det fängelsestraff som K.E.S. dömts till genom domen från Svea hovrätt konsumeras därför inte. Överklagandet kan därmed inte bifallas på denna grund.

K.E.S. har som tredjehandsgrund för sitt yrkande om ändring av tidigaste dag för villkorlig frigivning anfört att Kriminalvårdens beslut innebär att fängelsestraffet, i strid med 2 kap. 10 § regeringsformen och 26 kap. 1 och 2 §§ BrB, har bestämts till fängelse på viss tid som överstiger 18 år. Han har vidare anfört att 26 kap. 2 § BrB bör tillämpas analogt vid beräkning av strafftid enligt StidL.

Av 2 kap. 10 § RF första stycket andra meningen framgår att ingen får dömas till svårare brottspåföljd för gärningen än den som var föreskriven då. I 26 kap. 2 § första stycket BrB anges att fängelse får användas som gemensamt straff för flera brott om fängelse kan följa på något av brotten. I bestämmelsens andra stycke anges att fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga vare sig de högsta straffen sammanlagda med varandra eller arton år.

Förvaltningsrätten konstaterar inledningsvis att Kriminalvårdens strafftidsbeslut inte innebär att K.E.S. döms till svårare brottspåföljd än vad som var föreskrivet för de gärningar som han dömts för. Beslutet innebär istället en sammanläggning av strafftid avseende brott för vilka K.E.S. dömts till straff i enlighet med då gällande lagstiftning. När det sedan gäller frågan om huruvida strafftiden efter sammanläggningen enligt 25 § StidL får överstiga fängelse i 18 år konstaterar förvaltningsrätten att vare sig 25 § StidL eller förarbetena anger någon övre gräns för strafftidens längd vid sammanläggning. Enligt sin ordalydelse avser 26 kap. 2 § andra stycket BrB situationer där en gemensam påföljd utdöms för flera brott och inte frågor om sammanläggning enligt 25 § StidL. Detta synsätt överensstämmer även med vad som anges i förarbetena till 26 kap. 2 § BrB (se prop. 2008/09:118 s. 51). Fängelsestraff längre än 18 år förekommer vidare vid omvandling av fängelse på livstid, jfr 4 § tredje stycket lag (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid där det även indirekt anges att gränsen i 26 kap. 2 § andra stycket BrB avser situationen att en påföljd döms ut och inte sammanläggning av påföljder (jfr även prop. 2005/06:35 s. 61). Med hänsyn till ovan saknas det stöd för att den gräns på fängelse i 18 år som uppställs i 26 kap. 2 § andra stycket BrB är att se som en sådan generell gräns som ska tillämpas analogt vid sammanläggning enligt 25 § StidL. Överklagandet kan därför inte bifallas på denna grund.

K.E.S. har även anfört att Kriminalvårdens beslut strider mot artikel 5 europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, EKMR, eftersom det är godtyckligt. Enligt K.E.S. är strafftidsbeslutet godtyckligt dels eftersom resultatet av Kriminalvårdens strafftidsberäkning blir att den thailändska domen blir förlängd med tre år och tre månader och dels eftersom Kriminalvården saknar stöd för sitt argument att det saknas bestämmelser avseende sammanläggning av strafftid som motsvarar 26 kap. 2 § BrB.

Enligt 25 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom får verkställighet i Sverige av utländsk brottmålsdom inte ske på sådant sätt att påföljden blir att anse som strängare än den påföljd som ådömts i den främmande staten. Av artikel 5.1 EKMR framgår att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet samt att ingen får berövas friheten utom i de fall som särskilt anges i denna artikel och i den ordning lagen föreskriver. Bland de tillåtna fallen nämns situationen när någon är lagligen berövad friheten efter fällande dom av behörig domstol.

Av Europadomstolens praxis framgår att en förlängning av den faktiska anstaltstiden i samband med verkställighetsöverföring kan utgöra en kränkning av den enskildes rättigheter enligt artikel 5 i Europakonventionen (se domar i målen Szabó mot Sverige och Csozászki mot

Sverige). Målen avsåg situationen att villkorlig frigivning kunde förväntas vid en tidigare tidpunkt i den dömande staten och vid en senare tidpunkt i den verkställande staten, vilket medförde en förväntad förlängning av frihetsberövandet om ett år och fyra månader. Europadomstolen ansåg att denna skillnad visserligen inte kunde anses obetydlig, men att den faktiska fängelse tiden samtidigt rymdes inom det utdömda straffet. Högsta förvaltningsdomstolen har i avgörandet HFD 2013 ref. 42 tolkat Europadomstolens ställningstagande i målen Szabó och Csozászki på så sätt att ett frihetsberövande skulle kunna anses godtyckligt om den fängelse tiden som efter överflyttning av verkställigheten faktiskt ska avtjänas i den verkställande staten alltför mycket skiljer sig från vad som kunde förväntas med utgångspunkt från domslandets verkställighetsregler. Huvudregeln är att godtycke inte kan anses föreligga så länge den förlängda verkställighetstiden rymms inom det utdömda fängelsestraffet (jfr NJA 2017 s. 300).

Europadomstolens praxis avser den situationen att den frihetsberövande påföljd som utdömts för ett visst brott förlängs på grund av överföringen från den dömande staten till den verkställande staten. I nuvarande mål är det inte tal om förlängning av verkställighetstiden av den påföljd som utdömts genom den dom som föranlett överföringen av K.E.S. till Sverige. Överföringen har visserligen möjliggjort en parallell verkställighet av en frihetsberövande påföljd som K.E.S. dömts till av en svensk domstol, vilket visserligen medför en längre tid i anstalt jämfört med om K.E.S. endast haft att avtjäna fängelsestraffet om 18 år. Denna situation kan dock inte jämföras med situationen där mottagarlandet exempelvis har strängare regler om villkorlig frigivning och den anstaltstid som härrör från den dom som legat till grund för verkställighetsöverföringen därför förlängs. Därutöver innebär överföringen en klar förmildring av det straff som K.E.S. dömts till i Thailand och som senare blev föremål för benådning. Vidare har förvaltningsrätten ovan bedömt att Kriminalvården haft fog för sin bedömning att 26 kap. 2 § andra stycket BrB inte är tillämplig i mål om sammanläggning enligt 25 § StidL. Kriminalvårdens beslut strider därför inte mot artikel 5.1 EKMR och överklagandet kan därmed inte bifallas på denna grund.

Eftersom det inte framkommit skäl att ändra Kriminalvårdens omprövningsbeslut ska yrkandet härom avslås.

K.E.S. har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader. Förvaltningsrätten saknar laglig möjlighet att bevilja sådan ersättning och yrkandet ska därför avslås. – Förvaltningsrätten, som lämnar yrkandet om ersättning för rättegångskostnader utan bifall, avslår överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm (2019-12-12 Rolén (skiljaktig), Jonsson och Isaksson):

Straffrättsbeslut

K.E.S. har fört fram att förvaltningsrättens dom strider mot Sveriges internationella åtaganden med Thailand, i andra hand att Appellationsdomstolen i Thailands dom är att anse som en livstidspåföljd varför den domen bör konsumera Svea hovrätts dom av den 26 februari 2010 i mål nr B 5606-09 och B 9830-09. Kammarrätten anser att så inte är fallet och instämmer i förvaltningsrättens bedömning i dessa delar.

K.E.S. har även fört fram att det saknas legala förutsättningar för att räkna ihop Appellationsdomstolen i Thailands dom med Svea hovrätts dom till en sammanlagd strafftid om 21 år och 3 månader, och att förvaltningsrättens dom därför är oförenlig med svensk rätt.

Av 25 § StidL framgår att sammanläggning ska ske i en situation som den nu aktuella. Varken i StidL eller i förarbetena till StidL anges någon övre gräns för strafftidens längd vid sammanläggning av flera verkställbara fängelsestraff i ett strafftidsbeslut. Inte heller i den nu gällande strafftidslagen finns någon sådan bestämmelse. Endast avsaknaden av bestämmelser som stadgar en övre gräns för strafftidens längd vid sammanläggning innebär dock, enligt kammarrättens mening, inte att någon sådan gräns inte ska tillämpas.

Vid avsaknad av uttalade tidsgränser vid sammanläggning av fängelsestraff och med tanke på att reglerna om beräkning av strafftid utgör en integrerad del av straffsystemet ligger det närmast till hands att – med beaktande av rättsliga principer som förutsebarhet och lika-behandling – söka vägledning i bestämmelserna om fängelse i brottsbalken. Av brottsbalkens bestämmelser framgår att huvudregeln för fängelse på viss tid är att straffet inte får överstiga tio år. I vissa särskilda fall får dock fängelse på viss tid uppgå till, men inte överstiga, 18 år. Fängelsestraff på viss tid som överstiger 18 år förekommer endast vid omvandling av fängelse på livstid (4 § tredje stycket lagen [2006:45] om omvandling av fängelse på livstid och prop. 2005/06:35 s. 61).

Inom ramen för de allmänna domstolarnas dömande verksamhet är således lagstiftaren tydlig med vilka maximitider som gäller för fängelsestraff på viss tid. Som ovan angetts var lagstiftaren, när det högsta tidsbestämda fängelsestraffet höjdes från 10 till 18 år, också angelägen om att längre tidsbestämda straff än 18 år inte skulle kunna dömas ut vid flerfaldig brottslighet och återfall i särskilt allvarlig brottslighet. Om inte brottsbalkens bestämmelser om fängelse skulle beaktas även vid de strafftidsbeslut som fattas av Kriminalvården kan situationer uppstå där lika fall behandlas olika, vilket skulle strida mot principen om likabehandling. Det kan heller inte anses förenligt med principen om förutsebarhet att det inte finns en uttrycklig övre gräns för Kriminalvårdens beslut om sammanläggning av straff.

Vid en sammantagen bedömning och med beaktande av ovanstående anser kammarrätten att det inte kan anses vara förenligt med grundläggande straffrättsliga principer att sammanlägga fängelsestraff på viss tid i strafftidsbeslut utan att det tillämpas en övre gräns för strafftiden. Eftersom StidL inte stadgar en sådan gräns bör vägledning sökas i brottsbalkens bestämmelser om fängelse vid sammanläggning av fängelsestraff enligt 25 § StidL. Kammarrätten anser därför att det saknas förutsättningar för Kriminalvården att vid sammanläggning av fängelsestraff på viss tid fatta strafftidsbeslut där den sammanlagda strafftiden överstiger 18 år.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer kammarrätten att Kriminalvården inte haft grund för sitt beslut att sammanlägga K.E.S:s två verkställbara fängelsestraff till en sammanlagd tid om 21 år och 3 månader. Förvaltningsrättens dom och Kriminalvårdens beslut ska därför upphävas och målet visas åter till Kriminalvården för ny prövning med beaktande av skälen för denna dom.

Ersättning för rättegångskostnader

Kammarrätten instämmer i förvaltningsrättens bedömning avseende yrkandet om rättegångskostnader. – Kammarrätten upphäver förvaltningsrättens dom och Kriminalvårdens beslut samt visar målet åter till Kriminalvården för ny prövning i enlighet med vad som anges under skälen för avgörandet. Kammarrätten avslår yrkandet om ersättning för rättegångskostnader.

Rolén var skiljaktig och anförde följande.

Jag instämmer i majoritetens bedömning avseende K.E.S:s första- och andrahandsgrund samt i frågan om ersättning för rättegångskostnader. Jag gör emellertid en annan bedömning i frågan om det är förenligt med svensk rätt att sammanlägga fängelsestraff på viss tid utan en övre gräns för strafftiden. Av 25 § StidL framgår att om dom på fängelse ska verkställas sedan den dömden börjat undergå annat sådant straff men innan han frigivits, ska strafftiderna sammanläggas för bestämmande av slutdagen. Varken av StidL eller av lagens förarbeten framgår någon övre gräns för strafftidens längd vid sammanläggning av flera fängelsestraff i ett strafftidsbeslut. Jag anser att detta innebär att Kriminalvården har haft fog för sitt beslut att sammanlägga K.E.S:s två fängelsestraff till en strafftid om 21 år och 3 månader. Överklagandet ska därför avslås.